לַחְשֹׁב מַחֲשֶׁבֶת לַעֲשׂוֹת

דברי אגדה הלכה למעשה

מעובד מתוך כתביו של הגאון רבי דוד גולדשטוף שליט"א

גליון סו
פרשת ויצא
תשפ"ז

שבת עילאה | עבודת השבת

רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת [ב]

הניקיון החיצוני צריך להביא לניקיון הפנימי

במאמר הקודם ביארנו את תועלת הרחיצה לכבוד ולעונג השבת. בסוף הדברים הזכרנו את דברי השל"ה הק' שיש סוד ברחיצה זו, ואין כוונתו למצוות אלו שאינם בגדר סוד.

ובספר יסוד ושורש העבודה (עמ' ריד) כתב: 'מי שהאיר לו ה' עיני שכלו לעיין בכתבי האריז"ל, יראה שם התיקון הגדול והנפלא מה שנעשה בעולמות העליונים על ידי רחיצת פניו ידיו ורגליו במים חמים בערב שבת קודש'.

והנה רבנו תם בספר הישר (שי"ג) כתב כלפי הטבילה ש'נְקִיּוּת הַגּוּף יְחַדֵּשׁ נְקִיּוּת הַלֵּב. וְטִנּוּף הַגּוּף יְטַנֵּף כְּמוֹ כֵן הַלֵּב'. אמנם כלפי מעשה הרחיצה ודאי אין דברים עליונים אלו נפעלים מאליהם, אלא שכשהאדם מכבד את השבת בניקיון החיצוני של גופו, הוא צריך להתעורר גם לניקיון הפנימי, ובכך ניקוי הגוף מהזוהמא החיצונית יכין אותו לקליטת האור הרוחני המאיר בשבת.

ביאור הדברים, שכיון שהקב"ה הפליא לעשות בבריאה לחבר הגשמי והרוחני (רמ"א או"ח ו א), אין כאן רק חיבור שֶׁכּוּנִי, שהם שכנים זה לזה, אלא חיברם זה לזה, והם יונקים ומניקים זה לזה. ועל כן, בטהרת הנשמה הגוף מתעדן, וח"ו להיפך, בהתגשמות הגוף גם הנפש מתלכלכת (ועיין ברמב"ם הלכות דעות פ"ד ה"א).

וכתב הרמב"ם במורה הנבוכים (ח"ג פל"ג) בדרך כלל, שאף 'שניקוי הבגדים ורחיצת הגוף וניקוי הזיעה והלכלוכים גם הוא מכוונת התורה, אך כל זה אחרי טהרת המעשים, וטהרת הלב, מהדעות הטמאות והמידות המגונות. אבל אדם המסתפק בניקוי הנראה, ברחיצה וטהרת הבגדים לבד, עם רוב התאווה בתענוגים, הוא בתכלית הגנות'.

מעתה יש לדעת מהם התועלתיות הפנימיות מהרחיצה בערב שבת. ומצינו כמה בחינות בזה, ויתבארו הדברים להלן.

הקדמת התשובה לניקיון הפנימי

קודם שניכנס לבאר פרטי הדברים, מה יעשה ויזכה גם לניקיון הפנימי, יש להקדים ולומר, כי לעצם הניקיון הפנימי צריך להקדים את מעשה התשובה.

וכך כתב הרמ"ק בסידורו תפילה למשה (עמ' קצא.): 'עיקר תיקון הכל, לעשות לו לשבת דירה נאה בסוד טהרת האדם עצמו מכל דבר מגונה. לכך, כמה אזהרה יפה להתוודות האדם במעשיו ולטהר עצמו בתשובה. ואחר שיטהר עצמו טהרה אמיתית שהיא טהרת הנפש, יועיל מאד טהרת הגוף. אמנם אם הנפש פנימה מלאה פגמים ודברים מכוערים, רחוקה מאוד קדושת השבת ממנו, אף אם יטהר הגוף ככל שירצה. נמצא קודם כל דבר צריך האדם לטהר נפשו מכל עון ואשמה ולשוב אל אלוהיו מכל אשר חטא על הנפש, מפני שתוספת אור באה להאיר הנפש'.

וכן כתב בספר קרבן שבת (פ"ו ס"ד): 'שהביאו לפני רבי יהודה עריבה מלאה מים, כדי שיוסרו ממנו כתמי עוונותיו, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'.

וכיון שהדבר פשוט אין מחילה בלא תשובה (ראה קה"ר פ"ד ט"ו; ובזוה"ק ח"ב קנ:), ודאי עשה תשובה בעת ההיא. ועל כן, כל אדם קודם שרוחץ גופו ומנקהו מהזוהמה החיצונית, ורוצה לצרף לזה גם מעשה מירוק רוחני, צריך לשוב בתשובה על עוונותיו.

מעתה נעבור לבאר פרטי הנקיות הפנימית השייכים לרחיצת הגוף בחמין בערב שבת.

ניקיון הגוף מרוח החול, והכשרתו לקבל רוח הקודש

הבחינה הראשונה היא המבוארת בזוה"ק (ח"ב רד.) ש'כד עאל שבתא, אצטריכו אינון עמא קדישא לאסחאה גרמייהו משימושא דחול. מאי טעמא, בגין דבחול רוחא אחרא אזלא ושטיא ושרא על עמא, וכד בעי בר נש לנפקא מן ההוא רוחא ולאעלא ברוחא אחרא קדישא עלאה, בעי לאסחאה גרמיה למשרי עליה ההוא רוחא עלאה קדישא' (כשנכנסת שבת צריכים עם הקודש לרחוץ עצמם משימוש החול, לפי שבחול רוח אחרת שורה עליהם. וכשרוצה האדם לצאת מרוח זו ולהיכנס ברוח אחרת קדושה ועליונה, צריך לרחוץ עצמו, כדי שתשרה עליו). והרמ"ק באור יקר ומהרח"ו באור החמה ביארו הדברים כלפי הרחיצה.

וכתב הרמ"ק בסידורו תפילה למשה (עמ' קצא): 'אויר החול טמא, ואויר השבת טהור, כעין החילוק בין אויר ארץ ישראל לאויר ארץ העמים. וכשם שיש שליטת החיצונים באויר ארץ העמים, כך יש שליטה לחיצונים בהנהגת החול, ובאויר דשבת מתקדש. לכך ראוי לאדם לטהר עצמו לכבוד שבת לקדושת האויר הקדוש השורה, וכך נאמר שהיו מביאים לו עריבה וכו', והיה רוחץ בה פניו ידיו ורגליו'.

למדנו שהרוח שהקב"ה משפיע בימי החול נדבקת באדם, ועל כן צריך ביום השישי לנקות גופו מהשפעת הרוח הזו על מנת להכין גופו להשפעת רוח הקודש של שבת. והנה ברורים הדברים, שאין הניקיון החיצוני של הזוהמה הגשמית הנדבקת באדם מועיל להסיר את רוח החול, וכוונת הזוה"ק היא שבעת שמנקה גופו הגשמי יכוון גם להסיר את רוח החול ממנו.

ונתחדש בדברי הזוה"ק, שהדבר מסור ביד האדם להסיר רוח זו ממנו, כי היא אינה חלק מעצמותו אלא רק שורה עליו, וכשם שנתן הקב"ה הכוח בידו להסיר את הזוהמה הגשמית החיצונית על ידי שפשוף, כך בידו להסיר הרוח האחרת השורה עליו בימי החול. והדבר תלוי ברצונו, וכל שמחליט בליבו בהחלטה גמורה שאינו רוצה שתהיה שורה עליו, היא מסתלקת מאליה.

הכנה ראשונה זו, היא בבחינת 'סור מרע', שמבטל את רוח ימי החול השורה עליו, ובכך הוא מכין עצמו להשראת האור הרוחני של השבת.

מידת העצלות [י]

סברות העצל

א) כתב האורחות צדיקים: 'העצל מחמת העצלות מעלה בליבו סברות של טעות. ומורה היתר לעצמו לומר, 'טוב לגוף המנוחה להתחזק, כי כשהאדם חזק הוא יכול לעשות יותר מהחלש'. נמצא, שהעצלות גורמת שיחפש סברות לומר שעושה מצוה לבטל מהלימוד. אף על פי שעיקר הסברא אמת, שטוב לנוח כדי שיתחזק, או לשמוע מילי דבדיחותא לפתוח הלב, אך זהו דוקא לאדם הזריז ועוסק בתורה. כי אין ככוח האבנים כוח האדם, או עצמותיו כנחושת, לטרוח תמיד, ופעמים צריך לנוח כדי שיתחזק, אבל העצל מיישר זאת הסברא ונמשך אחריה עד שיתבטל מכל וכל. ולעולם בענין שיש בו טורח, יעשה סברא לפי העצלות'.

מבואר מדבריו שאין העצל ממציא סברות שאין בהם טעם כלל, אלא משתמש בסברות נכונות ומיישר אותן ונמשך אחריהן עד שיתבטל מכל וכל. מעתה יש לדעת, כיון שהסברא ביסודה אמת, איך ידע אם היא באה במקומה, או שהיא תולדת העצלות.

מדיוק לשונו למדנו שישנם שני דברים שעל פיהם יוכל האדם לעמוד על הדברים. האחד, כאשר רואה שהסברא שנמשך אחריה מבטלת את הדבר מכל וכל. באופן זה ודאי אינה סברא נכונה אלא תולדת העצלות. והשני, כאשר באה הסברא במקום הטורח, שאז יש עליו לחקור הרבה האם אינה מתולדת העצלות הרואה את גודל העמל ועל כן מלמדת אותו סברות לבטל המעשה.

ב) שלמה המלך (משלי כו יג) שם בפי העצל את הטענה 'שַׁחַל בַּדָּרֶךְ, אֲרִי בֵּין הָרְחֹבוֹת'. דבר המעלה גיחוך בעינינו. אמנם בזמן שלמה היו אריות בארץ ישראל, ואינה טענה מופקעת, אלא שלא הסתובבו ברחובות. ובספר אורחות צדיקים מנה שבעה טענות שהעצל מעלה, וכולם פרי הדמיון שהעצלות מגבירה בקרבו. כלומר, העצלות משתמשת בכוח הדמיון שבאדם, להגדיל את הדברים הקטנים הנכונים, ומכסה על שכל האדם שלא יראה שבאמת החשש הזה אחד לאלף, ובשאר ענייניו אינו חושש לדברים שכאלו.

יבדוק האדם עצמו, בתירוצים שמספר לעצמו כדי להימנע מעשות טוב, או להעלים עין מרע, ויראה שאף הוא רואה שחל בדרך וארי ברחובות.

להנצחות ולקבלת הגליון במייל
L0527114615@gmail.com

מאה ברכות בכל יום [ה]

סדר עבודת ה' של האדם על ידי אמירת מאה ברכות

לשון התורה שעליו סמכו חכמים לחיוב המאה ברכות הוא (דברים י יב): 'וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו, וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ, וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ'. וכתב בספר צרור המור ש'המשלים מאה ברכות בכל יום חשוב עליו כאילו מקיים לירא את ה', וללכת בכל דרכיו, ולאהבה אותו, ולעבוד את ה', ולשמור מצוותיו. ולפי שזה אינו טורח גדול לאדם בהשלמת מאה ברכות, אמר 'מה ה' אלהיך שואל מעמך'.

למדנו מדבריו שיש כאן מהלך עבודה בן חמש שליבות. היראה, ההליכה בדרכיו, האהבה, העבודה הגמורה, וקיום המצוות כראוי.

וכך הוא מהלך הדברים. כאשר הוא מברך את ה' על כל מה שמקבל ממנו, ומכיר בדבר שהכל ממש מידו יתברך, מתמלא יראה מהמלך שבידו להפסיק בכל עת כל דבר שיש לו. מתוך היראה הוא מבין שהוא חייב לעבוד את ה' כדי שימשך לו השפע, ועל כן היראה מביאה אותו להליכה בדרכיו, והיינו עבודה מתוך יראה. והעבודה, אף שבאה מתוך יראה, מכל מקום היא מקרבת את האדם אל הקב"ה, כי 'אחרי הפעולות נמשכות הלבבות' (חינוך טז), והקירבה מביאה לאהבה את ה', הנותן לו בכל מכל כל. וכאשר היראה והאהבה מתערבים בקרבו בבחינת רצוא ושוב, הרי הם מביאים את האדם להתבטלות מוחלטת כלפי ה', ובזה הוא מגיע לבחינת 'עבודת ה', שהיא בחינת 'עבד', והיא ההתבטלות הגמורה כלפי הקב"ה, כעבד שידו כיד רבו, ואין לו משלו כלום. כי מחמת היראה מבטל הרצון לחטא, ומחמת האהבה כוסף לעשות רצון קונו, ונמצאת עבודתו שלימה. ואז 'שומר מצוותיו' כראוי, דהיינו שמקיימם מחמת היראה, ומצפה לקיימם (שומר מלשון, מצפה ראה רש"י בראשית לז יא), מחמת האהבה.

וכן כתב הכוזרי (ג יא): כבר קבלנו כי המעט שבשיעורים אשר יצא האדם בהם ידי חובתו מהתשבחות, הם מאה ברכות לא פחות. וכל אשר יוסיף יהיה תוספת מקרבת אל האלהים, וכמו שאמר דוד (תהלים עט טו) פי יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי ספורות, רוצה לומר כי שבחך לא יכללהו המנין, אבל אקבלנו עלי כל ימי ולא אמנע ממנו תמיד. **והאהבה והיראה מאין ספק נכנסות בנפש עם אלה העניינים'.**

עצה טובה למנות את הברכות שמברך

כתב בספר סדר היום (חיוב מאה ברכות בכל יום) 'טוב לאדם לכוון בברכותיו ולמנות אותם מתחילת הלילה אחת לאחת למצוא חשבון, למען דעת כמה ברכות הוא מברך, שלא יפחות ממאה' בכל יום, וכל המוסיף מוסיפין לו. ומפני שתפילת ערבית בתחילת הלילה והיא התחלת היום, שהיום הולך אחר הלילה, צריך להתחיל ולמנות מתפילת ערבית.

ויהיו ברכות ראויות להימנות, שיברך אותם בכוונה ראויה, דאי לאו הכי ברכות פסולות איקרו ואינן ראויות למנין, אדרבא לחטא יחשב לו ח"ו. ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו אם יוכל למנות אותם כולם בכוונה, כי ודאי עשה רושם למעלה ומברכותיו יברכו עליונים ותחתונים.

נמצא תועלת ממנין הברכות, שכשם שאדם שמונה פירותיו למוכרן בשוק הריהו מעבירם תחת השבט ובודק כל אחד שראוי למכירה, כך ע"י המניין בודק הברכה שתהיה ראויה למניין, כדברי הסדר היום. וכן כתב היעב"ץ בסידורו

ולפי"ז נראה כי צריך להקדים את המנין קודם הברכה על מנת שבמניינו ייזכר לברך אותה כראוי, כי מה יועיל לו המניין אחרי שהוציא הברכה מפיו במהירות ללא כוונה, והיא כבר בבחינת מעוות לא יוכל לתקון.

בספר העיתים הביא מחלוקת הקדמונים אם מונים היום והלילה או הלילה והיום, ולא הוכרע הדבר (וראה משנ"ב סי' מו סק"י, וצ"ע בדבריו, ואכ"מ). והנה הלילה תחילת היום החדש, וא"כ יש להתחיל המנין מלילה, וכמו שכתב בסדר היום הנ"ל. אמנם כתב הש"ך עה"ת (ויקרא א ב) 'אדם כי יקריב מכם', מכם בגימטריה מאה, שכל האומר מאה ברכות בכל יום כאילו הקריב קרבן (וראה כעין זה במאמר מרדכי סי' מו). וכיון שהוא כקרבן יש לבאר השיטה שהולכים במנין מתחילת היום, כי בקדשים הלילה הולך אחר היום.

לעילוי נשמת אבי מורי הכ"מ
הר"ר **יוסף יעקב** בהר"ר אריה ליב **גולדשטוף** זצ"ל
נלב"ע כ"א טבת תשפ"ו
איש ישר דרך, מתמיד בתורתו, מתבטל בביטול גמור לרבותיו, עבד את ה' בצניעות, ושוולה לא נמצא בשפתיו